

Nikolina Marasović,
studentica III. godine Pravnog fakulteta u Splitu

Dragutin Babić et al.: MULTIETNIČNOST, POVRATAK, RAZVOJ
Institut Saveza za tranzicijska istraživanja i nacionalnu edukaciju
– Institut STINE Split, 2012., str. 141

„Multietničnost, povratak, razvoj“ predstavlja sastavni dio projekta „Jačanje javne svijesti o multietničnosti kao pozitivnom socijalnom kapitalu u razvoju povratničkih lokalnih zajednica“, koji je institut STINE realizirao u suradnji s odabranim partnerskim organizacijama 2012. god. (Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć iz Vukovara te Vukovarski institut za mirovna istraživanja i obrazovanje – VIMIO). Cjelokupni projekt financirala je Europska unija u okviru IPA 2009 programa za Hrvatsku, a projekt je također u samoj realizaciji dobio i financijsku podršku od Ureda za udruge Vlade RH, kao i Savjeta za nacionalne manjine RH. U izradi zbornika sudjelovalo je više autora koji su navedenoj temi pristupili s različitih aspekata.

Aleksandar Tolnauer piše o „*daljnjem razvoju manjinske politike u hrvatskom društvu*“, naglašavajući kako se „još uvijek u našem okruženju susrećemo s netolerancijom, neznanjem, nekulturom, zadrtošću, stereotipima, a na te i takve pojave, koje su zasigurno najveći neprijatelj napretka bilo kojeg društva, ne možemo ići ni silom ili represijom, ali ni praznim govorima, već upravo politikom znanja i edukacije“. Nadalje, Tolnauer naglašava iznimnu važnost prava manjina kao ključnih mjerila u kvaliteti ljudskih prava te istovremeno upozorava na činjenicu da svatko od nas prije ili kasnije može doći u situaciju da bude manjina. Tolnauer, govoreći o hrvatskoj situaciji, ističe da ni Europa sama nije u praksi dosegla one standarde koje nama nameće. Daljnje razmatranje vodi u smjeru analize Ustavnog zakona, manjinske samouprave i manjinskog socijalnog kapitala, pri čemu poboljšanje sustava manjinske samouprave vidi naročito u uključivanju mladih pripadnika nacionalnih manjina u njezin rad. Pozitivna diskriminacija je po Tolnaueru također veliki čimbenik u osiguravanju kvalitete manjinske pozicije u nekom društvu, ali s druge strane, može doći do neshvaćanja uloge i značaja pozitivne diskriminacije i onog što se njome želi i može riješiti.

Nadalje, još jedan od autora jest i **Berto Šalaj** koji, govoreći o temi „*socijalnog kapitala i multietničnosti*“, ističe kao jedan od ključnih problema brzi rast suvremenih društava i njima popratnu rastuću različitost. U prognozi takve situacije, Šalaj naglašava kako će razlike ubuduće biti sve veće, pri čemu se ta različitost očituje u čitavom nizu dimenzija, od etniciteta, religije i klase, do rase, spola, jezika, kulture itd. Daljnje razmatranje problematike Šalaj sužava na obilježja etniciteta i religije, iz čega zaključuje da su sva suvremena društva zapravo heterogena i pluralna. U okviru svog rada, Šalaj posebno razmatra postojanje multietničnosti u Hrvatskoj i to kao pitanje bogatstva ili prijetnje, a svoje stavove potkrepljuje statističkim ispitivanjima među hrvatskim građanima

u razdoblju od 1995. do 2012. god., koje svake četiri godine provodi Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje prvenstveno želi otkriti stav hrvatskih građana prema multietničnosti koja se realizira kroz modificirani oblik Bogardusove ljestvice socijalnog odstojanja. Naposljetku, autor zaključuje kako se multietničnosti i njezinu širenju u Hrvatskoj još može itekako doprinijeti.

Dragan Bagarić u svom prilogu naglašava važnost „*povratka izbjeglih kao čimbenika razvoja povratničkih područja*“, koja su itekako u Hrvatskoj ispodprosječno razvijena, čime pobija tezu koja kaže da je upravo ekonomski i društveni razvoj preduvjet povratka. Također, ističe da je status izbjeglica na razini pojedinih gradova i općina jako različit, želeći time podstaknuti sve one aktere kojima je stalo do razvoja ratom uništenih područja i koji imaju u vidu da bi taj broj, premda malen, trebao donijeti napredak u vidu mogućeg doprinosa razvoja.

„*Socijalna obnova povratničkih multietničkih zajednica*“ tema je analize rada **Dragutina Babića**. Autor naročito ističe problem pitanja stanovanja kao materijalne pretpostavke povratka, naročito Srba kojima su kuće bile porušene, dok je složeniji bio slučaj useljenika, uglavnom Hrvata, iz Bosne, Vojvodine i Kosova, koji su u znatnom broju uselili u kuće izbjeglih Srba. Sociopsihološka dimenzija socijalne integracije podrazumijeva pitanje oprosta, sjećanja, svakodnevnih stereotipova, stigmi i predrasuda kao i drugih oblika isključivanja iz lokalnih zajednica svih onih koji ne pripadaju zajedništvu primarnoga tipa. Babić posebno navodi da regionalni politički okvir temeljen na suradnji i mirnom rješavanju problema između novonastalih država na području bivše SFRJ, uz potpunu obnovu suživota na lokalnoj razini itekako otvara mogućnost obnove multietničkih lokalnih zajednica kao ratom stradalih područja.

O „*stvaranju uvjeta za povratak, održivost i uvjete za njegovu primjenu*“ piše **Ljubomir Mikić**, koji naglašava da bi društvo trebalo posebnu pozornost posvetiti populacijskoj politici, poduzimajući političke, zakonodavne i druge mjere u cilju oporavka i razvoja. Autor se posebno osvrće na objektivne i subjektivne okolnosti koje mogu utjecati na povratak. Različitim sugestijama Odbora UN-a za ukidanje rasne diskriminacije (CERD) početkom 2009. god. ponovio je preporuku Hrvatskoj da poveća napore u cilju omogućavanja povratka i reintegracije izbjeglica. Nadalje, Mikić analizira kako je UNHCR-ova studija (2012. god.) ukazivala na pozitivne promjene u međunacionalnim odnosima, ali isto tako napominje da poticanje na poboljšanje i povećanje slobode izražavanja vlastitog identiteta nužno ne znači i unapređenje međunacionalnih odnosa. Autor se osvrće i na uvjete života u situaciji neposredno nakon rata, naglašavajući da je na razvoj i poticanje gospodarstva – a prvenstveno na život i zdravlje povratnika – značajno utjecala zagađenost minama ratom zahvaćenih područja.

Nadovezujući se na istu tematiku, u nastavku i **Milan Ivanović** analizira „*preduvjete strategije razvoja povratničkih sredina*. Autor strategiji koncentriranoj na moći državnih institucija i netransparentnom razgranatom privatnom profitnom interesu suprostavlja društvo kroz pravno uređene odnose, definirani javni interes i

postupke njegove zaštite. Ističe da je uvjet dobre kvalitete života stanovnika u RH nužnost postojanja nekoliko temeljnih pretpostavki, prvenstveno odgovarajućeg pravnog okvira, zatim odgovarajućih elita, političke kulture, tolerancije, socijalne kohezije, javnosti i objektivne zaštite javnog interesa. Kvalitetan pravni okvir danas postoji i trenutno ne predstavlja prepreku za aktivno djelovanje i razvoj, ali većina problema našeg društva počiva zapravo na nerazvijenom građanskom društvu i njegovim institucijama. Naposljetku, autor zaključuje da se uspješna strategija temelji najprije na prospektivnom planiranju, dakle, polazeći iz budućnosti koja se planira do nekog roka, da bi se zatim u ključnim etapama (promišljanjem) vratilo na polazište (danas), te na koncu po toj strukturi aktivnosti ponovno detaljno utvrdili zadaci koje treba u narednim etapama provesti.

Siniša Tatlović u svom radu govori o „*potencijalu i funkcijama manjinske samouprave*“. Tatlović ostvarivanje prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj vidi kroz model temeljen na dvama principima, i to na identitetu i na integraciji. Dok princip identiteta podrazumijeva pravo pripadnika nacionalnih manjina na razvijanje svog kulturnog i jezičnog identiteta, pri čemu mogu djelovati kroz manjinske institucije i nevladine organizacije, s druge strane princip integracije podrazumijeva jednakost svih građana kako po pravima tako i po obvezama. Svi su, dakle, u jednakoj poziciji kako bi na jednak način mogli ostvarivati interese koje iskazuju kao građani. U nastavku autor detaljnije razmatra situaciju u kojoj su pripadnici nacionalne manjine stiješnjeni između dvaju suprotnih izbora, i to kroz proces asimilacije ili getoizacije. Primjerice, ako ste pripadnik nacionalne manjine i želite pokrenuti poslovni projekt, uspjeh će u tom slučaju biti temeljen na dvjema mogućnostima; prva je angažiranje kroz manjinske udruge i integracije, odnosno kroz manjinsku zajednicu, dok je druga mogućnost da se integrirate u smislu pojedinca koji će se uključiti u određene društvene procese, ali bez svog manjinskog identiteta. Tatlović naročito naglašava da su zakoni u Republici Hrvatskoj znatno bolji nego je to praksa, jer je tu ostavljen znatan prostor za napredovanje u tom smjeru.

Davor Gjenero u radu „*Nacionalne manjine i europske integracije*“ navodi da je dio politike svake zemlje članice EU zaštita manjina, dok ona ne pripada „*acquis communautaire*“, a isto tako ne postoje ni zajedničke europske politike. Prava manjina pripadaju kompleksnim ljudskim pravima treće generacije zaštićenih zakonodavstvom Vijeća Europe i to kroz obvezujući dokument koji predstavlja *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina*, koja je stupila na snagu 1998. god. Problem na razini lokalne i regionalne zaštite nacionalnih manjina Gjenero vidi kroz relativno skromni administrativni kapacitet, te još skromniju financijsku snagu manjinskih samouprava. Međutim, ostvarivanje prava nacionalnih manjina najprije se odnosi na pravo korištenja manjinskog jezika i pisma u komunikaciji s drugim građanima, kao i u komunikaciji s javnim vlastima, a naročito na pravo na školovanje na manjinskom jeziku i pismu. Naposljetku, autor kroz načelo supsidijarnosti, kao jedno od temeljnih na kojima se zasniva Europska unija, naglašava da supsidijarnost kao organizacijski princip zahtijeva da se svaki pojedini problem rješava na najnižoj mogućoj razini. Iz navedenog proizlazi da

središnja vlast mora imati supsidijarni karakter, tj. da rješava samo one probleme koji ne mogu biti riješeni na prethodnoj lokalnoj razini.

Antonija Petričušić piše o „*izgradnji građanske političke kulture – dugoročni okvir za prihvaćanje i promicanje manjinskih prava i politika u Hrvatskoj*“. Autorica govori o ostvarenju cilja zaštite nacionalnih manjina kroz promicanje poželjnih društvenih vrijednosti, dakle promoviranjem tolerantnosti, prihvaćanjem različitosti i osudom diskriminacije. S druge strane, političku kulturu vidi kao izrazito važan čimbenik u izgradnji društvene integracije i stabilizacije demokracije, jer ona uz propisane zakone i uspostavljeni formalni skup institucija vlasti čini demokratski sustav stabilnijim. Izgradnju građanskih vrijednosti autorica vidi kao preduvjet priznanja i prihvaćanja etničke pluralnosti društva, dakle dugotrajnost i učinkovitost manjinske politike u našoj zemlji osigurat će tek promjena u stavovima i vrijednostima svih ili barem većine građana.

Drago Roksandić govori o srpskoj nacionalnoj manjini u Hrvatskoj i to u radu pod naslovom „*Kulturna autonomija Srba u Hrvatskoj danas: intra-, inter-, multi- i transkulturni konteksti*“. Temeljno pitanje svake manjinske kulturne autonomije u intrakulturnim kontekstima jest pitanje jezika. Autor ističe da su nebrojene rasprave vođene upravo o tome govore li Hrvati i Srbi, te Bošnjaci i Crnogorci jedan ili više jezika, naglašavajući činjenicu da se Srbi u Hrvatskoj nakon 1990. god. nikada nisu izjasnili kojim jezikom govore. Premda je bilo nekoliko pokušaja konstruiranja srpske manjinske politike u Hrvatskoj, ali bez nekog velikog odjeka. Kada je riječ o multikulturnim kontekstima srpske kulturne autonomije, navodi da prije svega treba imati na umu da Hrvati i Srbi nikada nisu bili sami na tlu Republike Hrvatske, uz to se nadovezujući kako je hrvatski prostor povijesno višegraničje mnogostrukih civilizacijskih i kulturnih prepletanja u različitim horizontima.

Na kraju, **Gordana Vilović** u radu „*Medijski pristupi promociji tolerancije i multietničnosti kao pozitivnih društvenih vrijednosti*“ naglašava da nas sva današnja razmišljanja i rasprave o toleranciji i multikulturalnosti nažalost vraćaju na ružnu prošlost, kada su mediji predvodili nesnošljivost i netoleranciju. Jedan oblik udara na ideju multietničnosti i tolerancije autorica vidi u obliku nesmotrenih izjava objavljenih u komentarima/forumima na tzv. *news*-portalima. Autorica smatra da takav oblik izražavanja zapravo predstavlja hinjenu slobodu izražavanja i to ne novinara, već najčešće anonimnih pojedinaca, gdje se takvi sudionici razmjena različitih uvreda osjećaju zaštićeni. U nastavku autorica navodi nekoliko slučajeva koji su imali odjeka u medijima, gdje je država zakazala u zaštitu manjina. Poseban naglasak stavlja na činjenicu da mediji mogu biti i pozitivni, ali kao edukatori za tolerantnije društvo, za bolje razumijevanje pojmova poput tolerancije i multietničnosti. Na kraju, navodi rezultate ispitivanja provedenog na studentima diplomskog studija novinarstva na Fakultetu političkih znanosti, koji su bili porazni. Nažalost, rezultati, kako navodi autorica, pokazuju da studenti imaju predrasude prema manjinskim skupinama, što nam utjerava brigu za budućnost, i to ne samo za takve medije, nego i za njihovu publiku.